

ABSTRAKTI

Tiina Sarja

Vaihtoehtoisen terveystjournalismin vakuuttamisen keinot

Tiina Sarja, Oulun yliopisto, Tiedeviestinnän maisteriohjelma, Tiina.Sarja@mail.suomi.net.

Ilmaissjakelulehti Magneettimedia on tavarataloketju Kärkkäisen mainoslehti, jossa on vaihtoehtoista journalismia laidasta laitaan, salaliittoteorioista luontaislääkintään. Lehti herätti huomiota mediassa syksyllä 2011 poikkeavilla näkemyksillään ja se sai myös Skepsis ry:ltä Huhua-palkinnon näennäistieteen levittämisestä. Viimeisimpänä käänteenä Magneettimedia on syyteharkinnassa epäiltynä vihapuheesta juutalaisia kohtaan.

Magneettimedian artikkeleista noin puolet on tiedeaiheisia, ja tiedejutuista edelleen suuri osa käsittelee terveyttä, ravitsemusta ja lääketiedettä. Tiedejutuista yli puolet esittää vaihtoehdon valtamediassa esitetyille tiedekäsityksille. (Sarja 2012.) Magneettimedia luokittelee itsensä vaihtoehtomediaksi.

Magneettimedian jutut vaikuttavat maallikkolukijasta erittäin vakuuttavilta huolimatta niiden vaihtoehtoisten näkemyksistä. Tässä tutkimuksessa selvitettiin retorisella analyysillä, millä keinoilla vaihtoehtoisten tiedejuttujen uskottavuutta rakennetaan. Artikkeleissa käytettyjä argumentaatiotapoja arvioitiin määrällisesti ja laadullisesti. Myös juttujen näennäistieteellisyttä ja denialistista sisältöä arvioitiin. Aineistona oli Magneettimedian Oulu & ympäristö -paperilehden 23 numeroa syksystä 2011 kevääseen 2012.

Jutut on kirjoitettu kärjekkäästi ja värikkäällä kielellä. Niissä ei anneta tilaa monipuolisille pohdiskeluille, vaan valittu kanta iskostetaan lukijan tajuntaan. Argumentteina käytetään tieteelliseltä kuulostavien teorioiden yksityiskohtaista selostusta niitä kansantajuistamatta tai termejä selittämättä, jolloin alaan perehtymättömän lukijan on mahdotonta arvioida argumenttien pätevyyttä. Auktoriteetteja ja numerotietoja käytetään runsaasti tuomaan uskottavuutta esitetyille väitteille. Argumentointi on enemmän kovaa ja teknistä kuin pehmeää ja ihmisläheistä. Jutut herättävät pelkoa ja luovat kuvaa uhkien maailmasta, jota hallitsevat ahneet lääketehaat ja korruptoituneet hallitukset. (Sarja 2012.)

Juttujen näennäistieteellisyttä arvioitaessa on otettava kantaa tieteenfilosofiseen, loputtomaan väittelyyn tieteen ja näennäistieteen välisestä rajasta. Näennäistieteen kiistellyistä kriteereistä Magneettimedian vaihtoehtoissa tiedejutuissa esiintyi eniten teoreettisesti tai menetelmällisesti muusta tieteestä irrallista sisältöä (Tuomela 1997, 266; Kiikeri ja Ylikoski 2004, 3). Tieteen eräs tunnusmerkki, omien väitteiden kyseenalaistaminen (Puro 1997, 29), puuttui jutuista lähes kokonaan. Myös tieteellisten käsitteiden ”ryöstöviljely” (Puro 1997, 28), eli hankalien termien liiallinen käyttö, oli yleistä.

Denialismin tunnuspiirteet (Kalichman 2009, 10; Diethelm ja McKee 2009) ovat Magneettimedian journalismissa helposti löydettävissä. Artikkelit väittävät kertovansa totuuden, joka on pimitetty. Jutut ovat osallistuvinaan tieteelliseen kiistaan, mutta argumentit eivät ole tieteellisiä. Magneettimediasa vedotaan tunteisiin ja salaliittoihin, käytetään näennäiseksperttejä, hyökätään tieteilijöitä kohtaan, poimitaan tieteellisistä tuloksista rusinat pullasta, käytetään loogisilta kuulostavia virhepäätelmiä ja viljellään epäilyä.

Terveysviestinnässä ei ole kyse vain tiedon levittämisestä mahdollisimman ymmärrettävässä muodossa, vaan myös pyrkimyksestä muokata ihmisten elämää tietynlaiseksi. Kyse on siis siitä, kenellä on foucault'laista valtaa vaikuttaa ihmisten tekemisiin tai rajoittaa niitä: viranomaisilla vai kansalaisilla. (Järvi 2011, 137.) Kansalais- tai vaihtoehtojournalismi siirtää tätä ennen viranomaistahoilla ollutta valtaa yksityisille ihmisille. Muutos voi olla hyvä asia, kun vaihtoehtoisia näkökantoja saadaan esille. Ongelmallinen puoli asiassa on kansalaisterveysjournalismin mahdolliset haitat ihmisten terveyteen, jos maallikot – hyväinkin tarkoittaessaan – antavat virheellisiä terveysohjeita.

Lähteet

Diethelm, Pascal & McKee, Martin (2009). Denialism: what is it and how should scientists respond? *European Journal of Public Health* 19(1): 2–4.

Järvi, Ulla (2011). *Media terveyden lähteillä. Miten sairaus ja terveys rakentuvat 2000-luvun mediassa*. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kalichman, Seth (2009). *Denying AIDS. Conspiracy Theories, Pseudoscience, and Human Tragedy*. New York: Springer Science+Business Media.

Kiikeri, Mika & Ylikoski, Petri (2004). *Tiede tutkimuskohteena. Filosofinen johdatus tieteen tutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus.

Puro, Jukka-Pekka (1997). Argumentointi, tiede ja näennäistiede. Paholaisen asianajajan paluu (toim. Risto Selin, Marketta Ollikainen & Ilpo V. Salmi), s. 26–31. Helsinki: URSA.

Sarja, Tiina (2012). Ilmaisjakelulehti Magneettimedian vakuuttamisen keinot vaihtoehtoisissa tiedeartikkeleissa. *Tiedeviestinnän pro gradu -tutkielma*. Oulu: Oulun yliopisto.

Tuomela, Raimo (1997). Tiede, esitiede, pseudotiede. Paholaisen asianajajan paluu (toim. Risto Selin, Marketta Ollikainen & Ilpo V. Salmi), s. 254–274. Helsinki: URSA.